

DOI: <https://doi.org/10.4312/keria.25.2.157-174>

Jerneja Kavčič

Avtentičnost in jezikovni stik na zapisih iz Vzhodne puščave (O. Claud. 1.141 in 142)

UVOD

Odsotnost maternih govorcev je brez dvoma pomembna ovira, na katero naletimo pri raziskovanju starih jezikov. Ne moremo se denimo nasloniti na materne govorce stare grščine in ugotavljati preprosta razmerja, kakršno je razmerje med spodnjima angleškima stavkoma. Kot pravi Comrie – očitno na podlagi jezikovnega občutka maternih govorcev angleščine – je namreč v angleščini prvo poved, ki vsebuje nedoločniški polstavek »to have been in Berlin before the war« (»da je bil pred vojno v Berlinu«), mogoče nadomestiti z drugo, ki namesto nedoločnika vsebuje osebno glagolsko obliko »was« (»je bil«):¹

- (1) The security officer believes Bill to have been in Berlin before the war.
- (2) The security officer believes that Bill was in Berlin before the war.

Primeri kažeta, kot zaključuje Comrie, da v stavkih, kakršen je prvi, nedoločnik »to have been« opravlja vlogo preprostega dovršenega preteklika (*simple past*), kar je redek primer, ko angleški perfekt (*present perfect*) prevzame vlogo slednjega. To pa naj bi se zgodilo, ker v angleščini ni na voljo drugega nedoločnika, ki bi lahko izražal preddobnost.² To vlogo lahko prevzame samo infinitiv perfekta.

Kot rečeno, tovrstnih razmerij ni mogoče na enak način ugotavljati v primeru starih jezikov, kakršen je starogrški. Kljub temu pa občasno naletimo

¹ Comrie, *Aspect*, 55.

² Prav tam.

na primere, ko pisna besedila ohranjajo tako rekoč identične povedi, ki, kot se zdi, nudijo tudi natančnejši vpogled v vprašanje, kako so govorniki grščine v antiki razumeli razmerja med nedoločniškimi polstavki in stavki z osebnimi glagolskimi oblikami.

Še posebej v zadnjih letih se na področju grškega jezikoslovja pogosto poudarja, kako dragocen vir podatkov so zapisi na papirusu in drugih materialih iz Egipta, in zdi se, da nam prav ti lahko pomagajo osvetliti tudi prej zastavljeno vprašanje. Razlogov, zakaj so ti dokumenti pomembni, je več in so dobro poznani.³ Prvi je brez dvoma ta, da so se samo v Egiptu ohranile večje količine zapisov na papirusu, poglavitnem antičnem napisnem materialu. Za razliko od starogrških literarnih besedil, ki so vsa po vrsti prepisi izgubljenih izvirnikov, velik del zapisov na papirusu ohranja izvirno jezikovno obliko, nespremenjeno vse od časa njenega nastanka.⁴ Besedila na papirusu so se ohranila v sušnejših predelih Egipta, kjer so klimatske razmere omogočale preživetje tega materiala. Za jezikoslovje posebej pomembna so neliterarna besedila in še zlasti zasebna, denimo zasebna pisma. Napisana so namreč v jeziku, ki je brez posebnih literarnih ambicij in razmeroma dobro odraža grščino, kakršna se je v določenem obdobju antike (pa tudi zgodnjega srednjega veka) govorila v omenjenih krajih. To obdobje okvirno sega od 3. st. pr. Kr., ko se v Egiptu uveljavi oblast ptolemajske dinastije, z njo pa grščina kot uradni in postopoma tudi prevladujoči sporazumevalni jezik, pa vse do 8. st. po Kr., ko so izpričana zadnja grška besedila. Po arabskem vdoru se je namreč grščina počasi opustila.⁵

Nekoliko manj znano pa je verjetno to, da papirus ni edini napisni material, ki so ga uporabljali v Egiptu, in še zlasti, da v jezikoslovnem smislu ni nepomembna niti vrsta materiala, na katerem je zapis ohranjen. Kot poudarja Leiwo, je bil namreč papirus razmeroma drag material in se je zato redko uporabljal v sušnih in siromašnih predelih, kakršna je bila Vzhodna puščava ob Rdečem morju.⁶ Na tem področju so imeli Rimljani vojaške postojanke (denimo Mons Claudianus), potekale so pomembne trgovske poti, ki so povezovale Rdeče morje s področji okrog Nila, in razvijala se je od njih odvisna gospodarska dejavnost. Zaradi pomanjkanja papirusa so se kot napisni material ponavadi uporabljale črepinje (gr. ὄστρακα) ali kosi lončevine. Prevladujoči sporazumevalni jezik je bila grščina, tako kot tudi sicer v Egiptu (v prej omenjenem obdobju) in v veliki meri tudi v tamkajšnjih enotah rimske vojske.⁷ A grščino so bili pogosto primorani govoriti tujci (med drugim Rimljani), pa

3 O tem v reviji Keria: Valijev, »Pet krščanskih zasebnih pisem iz Egipta«, 153–155.

4 Kot navaja Stolk, »Orthographic variation«, 299, je bilo do danes objavljenih okrog 50.000 neliterarnih besedil.

5 Grki so sicer v Egiptu živeli že pred helenistično dobo. Najpomembnejša skupnost so bili Helenomemfiti, ki so se v Egiptu naselili kot najemniki v tamkajšnji vojski, a niso odigrali pomembnejše vloge pri helenizaciji širšega področja; prim. Torallas Tovar, »Greek in Egypt«, 255.

6 Leiwo, »L2 Greek in Roman Egypt«, 4–6.

7 Gl. Dahlgren, »Egyptian Greek«, 118, op. 5.

tudi domačini Egipčani, za katere je bila tuj jezik. Vse to se odraža tudi v besedilih s tega področja, ki pa imajo v primerjavi z zapisi na papirusu pomembno prednost. Na papirus so besedila pogosto zapisovali poklicni pisarji in nejasno ostaja, v kolikšni meri so spreminjali jezik oseb, po nareku katerih so pisali. Tovrstnih posrednikov pa prav zaradi težkih razmer ni bilo voljo v Vzhodni puščavi, zato na črepinjah ohranjeni zapisi s tega področja v določenem smislu dosledneje odražajo avtorjev jezik kot besedila, ohranjena na papirusu.

O. CLAUD. 1.141 IN 142: JEZIK IN KONTEKST

Na dveh črepinjah iz Vzhodne puščave naletimo tudi na zapisa v grščini, ki močno spominjata na zgoraj citirana angleška stavka. Zato se zdi, da bi lahko odgovorila tudi na vprašanje, kako so govorci grščine razumeli razmerje med nedoločniškimi polstavki in stavki z osebnimi glagolskimi oblikami. V prvem sporočilu oseba po imenu Silvan svojega soimenjaka obvešča, da je prispel v kraj, imenovan »Suho morje«. To je izraženo z nedoločniškim polstavkom, ki vsebuje infinitiv pefekta παραγεγονέναι »da sem prispel«, sicer zapisan kot παρεγεγοναι.⁸

Σιλβανός Σιλβανῶι τῶι
ἀδελφῶι χαίρειν. γείνωσ-
κε, ἄδελφε, παραγεγοναι
ἡμᾶς εἰς Ξηρόν Πέλαγον

(O. Claud. 1.141, ll. 1 – 4, 109–110 po Kr.)

Silvan pozdravlja brata Silvana. Vedi, brat, da sem prispel v Suho morje.

V isti izdaji besedil, ki vsebuje zapise iz že omenjenega kraja Mons Claudianus, se najde skorajda identično pismo, v katerem Silvan ponovno obvešča svojega soimenjaka, da je prispel, tokrat v kraj, imenovan Rajma. Za razliko od prvega pisma pa je ta dogodek izražen z osebno glagolsko obliko, to je z indikativom aorista glagola παραγίνομαι.⁹

Σιλβανός Σιλβανῶι τῶι ἀδελ-
φῶι πλείστα χαίρειν παραγενά-
μην εἰς Ῥαιμα

(O. Claud. 1.142, ll. 1–3, 109 –110 po Kr.)

Silvan pozdravlja brata Silvana. Prispel sem v Rajmo.¹⁰

8 Naglasno znamenje je namenoma izpuščeno, ker ga nima niti originalni zapis. V tem obdobju se naglasna znamenja še ne uporabljajo dosledno.

9 O obliki παραγίνομαι gl. spodaj, op. 21.

10 Od krajev, ki se omenjajo v pismih, je locirana samo Rajma, ki se je nahajala ob cesti na Mons

Kontekst je morda videti nekoliko nenavaden, saj si očitno pišeta dve osebi po imenu Silvan, ki drug drugega imenujeta »brat«. Zato je treba pojasniti, da se izraz ἄδελφος lahko uporablja kot vljudnostni izraz, kar je tudi sicer običajno v zasebnih pismih iz helenistične in rimske dobe. Kot ugotavlja moderni izdajatelj, sta pisavi videti različni, kar pomeni, da je pošiljatelj prvega sporočila najverjetneje naslovnik drugega.¹¹

Ne glede na ta zanimivi detajl – ki pa priča o edinstvenosti egipčanskih dokumentov – imamo opraviti z dvema skorajda identičnima zapisoma, sestavljenima iz začetnih vrstic zasebnih pisem. Zdi se, da bi na njuni podlagi lahko sklepali, da je bilo razmerje med nedoločniškimi in osebnimi glagolskimi oblikami v grščini povsem enako kot v angleških primerih z začetka prispevka. V angleščini se infinitiv perfekta »to have been« v stavku z osebno glagolsko obliko nadomesti z dovršnimi preteklim časom (*simple past*) in ne s perfektom (*present perfect*). Na isti pojav naletimo v zgornjih grških primerih, saj se infinitiv perfekta παραγεγονέναι nadomesti z indikativom aorista (ali dovršnim preteklim časom) in ne z indikativom perfekta. To bil lahko pomemben argument v podporo domnevi, da opravlja od najmanj pozne klasične dobe dalje grški perfekt podobno funkcijo kot angleški čas *present perfect* in da je bila torej njegova osnovna funkcija izražanje preteklega dejanja s posledicami za sedanost.¹² Ta funkcija naj bi se postopoma razvila iz starejše funkcije grškega perfekta, ki jo ponavadi slovnice klasične grščine, vključno z najbolj znano slovensko slovnico tega jezika, omenjajo kot temeljno funkcijo starogrškega perfekta. To pa naj bi bilo izražanje stanja v sedanosti kot posledice preteklega dejanja ali celo zgolj izražanje stanja.¹³ V še kasnejšem obdobju naj bi – po prevladujočem mnenju – perfekt po pomenu sovpadel s starim dovršnim preteklim časom ali aoristom ter se slednjič iz jezika umaknil.¹⁴ Dodati je sicer treba, da v primeru grščine ne more veljati Comriejeva razlaga, da se infinitiv perfekta uveljavi v vlogi izražanja preddobnosti zato, ker ni na voljo drugega infinitiva. Temu očitno ni tako, saj ima grščina infinitiv aorista, ki ga slovnice klasične grščine praviloma navajajo kot edini infinitiv, rabljen v vlogi izražanja preddobnosti.¹⁵ A kljub temu je mogoče pojasniti, zakaj bi lahko vsaj v določenem obdobju v grških nedoločniških polstavkih infinitiv perfekta prevzel vlogo izražanja preddobnosti in v tej vlogi morda celo nadomestil infinitiv aorista: za razliko od slednjega, ki ni imel avgmenta in zato ni izražal preddobnosti tako kot indikativ aorista, je infinitiv perfekta prevzel vlogo izražanja preddobnosti potem, ko je izražanje preteklega

Claudianus. V prvem pismu omenjeno »Suho morje« je neznano in bi se lahko nanašalo na »večino krajev« v njegovi okolici (Bülow-Jacobsen, »The private letters«, 130).

11 Bülow-Jacobsen, »The private letters«, 129–130.

12 Haspelmath, »From resultative to perfect«, 210.

13 Gl. na primer Babič, *Grška slovnica*, 111.

14 Podrobnosti o tem, kako in kdaj naj bi v grščini prišlo do zadnje faze v razvoju perfekta (oz. ali se je ta sploh v celoti udejanila), ostajajo neznane; prim. Bentein, »Perfect«.

15 Gl. na primer Rijksbaron, »The Syntax and Semantics«, 97.

dovršnega dejanja postalo njegova bistvena pomenska značilnost. Od tedaj dalje je bila prednost infinitiva perfekta ta, da je bolj nedvoumno kot infinitiv aorista izražal preddobnost.¹⁶ Slednje pa potrjuje težnja, ki bo natančenje pojasnjena v nadaljevanju, da se namreč infinitiv aorist v vlogi izražanja preddobnosti omeji tako, da se uporablja zlasti, kadar je preddobnost nedoločniškega polstavka nedvoumno razvidna iz konteksta.¹⁷

Hkrati pa se zastavlja prašanje, ali sta omenjena dokumenta iz Vzhodne puščave dovolj verodostojna, da ju smemo razumeti kot odraz tega, kako so materni govorci grščine razumeli razmerje med nedoločniškimi polstavki in stavki z osebnimi glagolskimi oblikami. Avtor prvega besedila je morda po pomoti uporabil nedoločniški polstavek, saj bi se vsaj v klasični grščini nadredni glagol $\gamma\iota\nu\nu\omega\sigma\kappa\omega$ moral dopolnjevati z deležnikom in ne z nedoločnikom. Povsem mogoče je, da gre za napako, če se upošteva, da za večino avtorjev besedil iz Vzhodne puščave grščina ni bila materni jezik. In čeprav drži, da osebna imena, izpričana na egipčanskih dokumentih, ne razkrivajo nujno posameznikovega porekla, pa je v danem primeru težko ne upoštevati možnosti, da se v obravnavanih zapisih odraža vpliv latinščine. Po mnenju nekaterih (sicer resda maloštevilnih) jezikoslovcev se je namreč v grščini raba perfekta širila tudi pod vplivom latinščine: ker so govorci latinščine poznali samo dovršni pretekli čas (iz latinske slovnice znan pod imenom perfekt) in ne tudi pravega perfekta, so v grščini pogosto delali napake, ker niso ločevali med grškima časoma perfekt in aorist, in perfekt napačno uporabili v stavkih, kjer bi bila pravilna raba grškega aorista. Leiwo tako domneva, da se je tovrstna raba perfekta »morda okrepila v razmerah jezikovnega stika«,¹⁸ v dokumentu O.Claud. 1.141 pa bi infinitiv perfekta lahko odražal latinski vpliv.

O.CLAUD 1.141 IN 142 KOT PRIMERA »SLABE« GRŠČINE?

Če bi se postavili na stališče starejših raziskovalcev papirusnih najdb, bi obravnavana dokumenta zlahka označili kot primer »slabe grščine« in jima odvzeli kakršno koli dokazno vrednost. Tako so pogosto ravnali jezikoslovci in (morda) še posebej izdajatelji papirusnih besedil, kadar koli so v poklasičnih dokumentih naleteli na jezikovne oblike, neskladne s pravili klasične grščine.¹⁹ Kot primer lahko navedemo spodnja citata:

16 Več o tej domnevi: Kavčič, »Examining a hypothesis«, 3–6; Bentein, »The decline of infinitival complementation«.

17 Gl. spodaj, razdelek »Vprašanje avtentičnosti«.

18 Leiwo, »L2 Greek in Roman Egypt«, 27; Id., »Multilingual military forts«, 178.

19 Izraz klasična grščina se nanaša na grščino 5. in 4. st. pr. Kr., izraz poklasična grščina pa za jezik v obdobju 3. st. pr. Kr.–4. st. po Kr.

The grammar here becomes as hopeless as the plight of the petitioners.

(Edgar, P.Cair.Zen. II 59291)

Slovnica na tem mestu postana tako brezupna kot sama prošnja prosilcev.

The text is so mutilated and the Greek is so extraordinarily bad that it is difficult to give a clear account of what Petosiris means to say.

(Edgar, P.Cair.Zen. III 59499)²⁰

Besedilo je tako pohabljeno in grščina tako izjemno slaba, da je težko razložiti, kaj želi Petosiris povedati.

Kot rečeno, tovrstni opisi temeljijo na opažanjih, da jezik papirusnih in drugih egipčanskih najdb ni povsem v skladu s pravili klasične slovnice, in tudi v besedilih O. Claud. 1.141 in 142 naletimo na podobna odstopanja. Eno od njih je že omenjena raba nedoločniškega polstavka v odvisnosti od glagola, ki se v klasični dobi zapisuje kot $\gamma\iota\nu\omega\sigma\kappa\omega$ in kasneje $\gamma\iota\nu\omega\sigma\kappa\omega$.²¹ Primerov pa je še več: indikativ aorista je denimo rabljen brez avgmenta (παραγενάμην namesto παρεγενάμην). Tudi nedoločnik παραγεγονέναι je naveden v nenavadno okrajšani obliki, ki ji manjka en zlog (παραγεγοναι), in povsem mogoče se zdi, da avtor besedila zaradi pomanjkljivega znanja grščine infinitiva perfekta ni znal povsem pravilno uporabljati.²² A vseeno je treba dodati, da avtorjema ni mogoče očitati popolnega neznanja jezika, o čemer med drugim priča njun pravopis. Tudi v tem pogledu besedili vsebujeta nekaj neklasičnih oblik, saj je predlog $\epsilon\iota\varsigma$ zapisan kot $\iota\varsigma$, velelnik, ki se v poklasični dobi praviloma zapisuje kot $\gamma\iota\nu\omega\sigma\kappa\epsilon$, pa kot $\gamma\epsilon\iota\nu\omega\sigma\kappa\epsilon$.²³ Tovrstna odstopanja od klasičnega pravopisa so v neliterarnih besedilih rimske dobe precej običajen pojav. Gre za posledico glasoslovnih sprememb, ki jih je grščina doživela v tem obdobju, in še posebej pogosto se zamenjujeta prav znamenji $\epsilon\iota$ in ι (tako kot v obravnavanih besedilih).²⁴ Zgolj na podlagi tovrstnih odstopanj od klasičnega pravopisa pa obenem ni mogoče sklepati, da avtor besedila grščine ne obvlada. Celo izobraženi govorniki, ki jim gotovo ni mogoče očitati pomankljivega znanja grščine, so

20 Citirano po: Evans, »Standard Koine in the 3rd century BC papyri«.

21 To je eden redkih primerov, ko se v poklasični dobi ne uveljavi klasični pravopis. Iz klasične grščine znani glagol $\gamma\iota\nu\omega\sigma\kappa\omega$ se je zgodaj (verjetno že v pozni klasični dobi) spremenil tako, da se je prvi zlog poenostavil v $\gamma\iota$ - ($[\text{g}\bar{\iota}]$), kar se v pisavi odraža tudi v helenistični in kasnejših dobah. Niti izobraženi pisci namreč ne uporabljajo dosledno klasične oblike $\gamma\iota\nu\omega\sigma\kappa\omega$. V prispevku uporabljam obliko $\gamma\iota\nu\omega\sigma\kappa\omega$ za klasično dobo ter $\gamma\iota\nu\omega\sigma\kappa\omega$ za kasnejša obdobja. Podoben glasoslovni razvoj je doživel glagol $\gamma\iota\gamma\iota\nu\omega\mu\alpha\iota$, kasneje (in v novi grščini) $\gamma\iota\gamma\iota\nu\omega\mu\alpha\iota$, ki ga v članku zapisujem po enakem načelu.

22 O možnih vplivih dvojezičnosti gl. Fendel, »Natural language use and Bilingual Interference«, 167.

23 Prim. op. 21.

24 Znamenje $\epsilon\iota$ se je v klasični grščini uporabljalo za zapisovanje dolgega ozkega e ($[\acute{e}]$) in dvoglasnika ($[\text{ej}]$), oba glasova pa sta že pred helenistično dobo sovpadla z dolgim samoglasnikom i ($[\text{i}]$). Posledično so tovrstne pravopisne napake pogoste že od začetka helenistične dobe dalje.

občasno in zlasti v zasebnih besedilih opustili pravila klasičnega pravopisa.²⁵ Še več, še posebej drugo izmed obravnavanih besedil (O.Claud. 1.142) je pravzaprav s pravopisnega vidika napisano razmeroma skrbno. Pisec se samo enkrat oddalji od klasičnega pravopisa (v vrstici 8–9 je napačno napisana beseda ἀγαπίους), kar pomeni, da je besedilo napisano precej skrbneje kot večina drugih besedil iz istega obdobja.²⁶

Odstopanja od klasičnega pravopisa ali tako imenovane pravopisne napake, še zlasti kadar gre za v splošnem zelo razširjene vrste odstopanja, torej ne pomenijo nujno, da je avtorjevo znanje grščine, vključno z grško skladnjo, pomankljivo. To dodatno potrjujejo dognanja o vlogi klasične grščine v kasnejših pisnih besedilih. Čeprav brez dvoma drži, da so se v poklasični dobi pisci tako rekoč vedno zgledovali po klasični grščini, njihovi normi, pa se slednja ne odraža na vseh jezikovnih ravneh enako, vse to pa je povezano z načinom učenja jezika v antičnih (in kasnejših) šolah. Več pozornosti kot besedišču in skladnji se je namreč posvečalo oblikoslovju, in zato se v mlajših grških besedilih, tudi v tistih, ki so jih zapisali najbolj izobraženi pisci, oblikoslovje klasične grščine ohranja v bistveno večji meri kot skladnja in besedišče.²⁷ V najrazličnejših besedilih poklasične (pa tudi kasnejše, bizantinske) dobe se posledično lahko uveljavijo neklasična skladijska pravila.

VPRAŠANJE AVTENTIČNOSTI

Kljub odstopanjem od klasične grščine je torej povsem mogoče, da so skladijske strukture v omenjenih besedilih »avtentične«, pri čemer avtentičnost (po Josephu) pomeni, da jezikovni pojav »v določenem smislu ustreza jezikoslovno resnični in jezikovno pomembni posplošitvi o jeziku in kompetencah njegovih govorcev«.²⁸ Ne gre torej izključiti možnosti, da je raba nedoločniškega polstavka, odvisnega od glagola γινώσκω, avtentična in da je bila ustrezna tudi z vidika maternih govorcev grščine v času, ko je besedilo nastalo (t.j. v rimski dobi). Prav tako je mogoče, da je bilo sprejemljivo infinitiv perfekta, ki je rabljen v tem nedoločniškem polstavku, v istopomenskem stavku z osebno glagolsko obliko nadomestiti z indikativom aorista, kar se zgodi v dokumentu O.Claud. 1.142. A obenem obravnavana dokumenta ne moreta biti zadosten dokaz avtentičnosti, ker sta njuna avtorja morda govorila grščino kot tuj jezik.

25 Stolk, »Orthographic variation«, 315.

26 Stolk, »Orthographic variation«, 311, ugotavlja, da je zasebna pisma iz rimskega obdobja v povprečju vsebujejo 49 odstopanj od klasičnega pravopisa na 1000 besed. V danem primeru je to število 31.25, precej višje pa je v O.Claud. 1.141 (184). Obe besedili sta v celoti na voljo na spletni strani papyri.info, podatki o pogostnosti odstopanja od klasičnega pravopisa pa se nahajajo na spletni strani Trismegistos (trismegistos.org/tm/).

27 Horrocks, »Byzantine literature in 'classisized' genres«; Bentein, »The distinctiveness of syntax«.

28 Joseph, »Textual Authenticity«, 310. Prevod J. K.

Medtem ko se v modernih jezikih pri določanju avtentičnosti lahko zanašamo na sodbe maternih govorcev, je v primerih starih ali korpusnih jezikov vprašanje bistveno bolj zapleteno. Joseph, op. cit., upošteva različne kriterije, med katere na prvo mesto postavlja razširjenost pojava. To pomeni, da je določena jezikovna oblika »po vsej verjetnosti« odraz dejanskega jezikovnega stanja, če je njeno pojavljanje v besedilih pogostno in sistematično in ne zgolj naključno in nepredvidljivo.²⁹ Nadalje je mogoče upoštevati besedilno zvrst, saj je bolj verjetno, da je jezikovna oblika avtentična, če se pojavlja v prozi in ne zgolj v poeziji. O avtentičnosti lahko pričajo tudi omembe slovníčarjev in slednjič, mlajša obdobja istega jezika. Če je namreč mogoče ugotoviti kontinuiteto med jezikovno obliko in njeno rabo v mlajših obdobjih istega jezika, ko imamo na voljo tudi sodbe maternih govorcev, je slednja po vsej verjetnosti avtentična.³⁰

Konstrukcija $\gamma\iota\nu\acute{\omega}\sigma\kappa\omega$ + infinitiv

Če se ozremo po rabi nedoločniškega polstavka, odvisnega od glagola $\gamma\iota\nu\acute{\omega}\sigma\kappa\omega$, najprej ugotovimo, da večine izmed prej omenjenih načel za določanje avtentičnosti ni mogoče uporabiti. V mlajših obdobjih grškega jezika ni mogoče preveriti, ali materni govorniki grščine uporabljajo nedoločniške stavke, odvisne od glagola $\gamma\iota\nu\acute{\omega}\sigma\kappa\omega$ (oz. drugega pomensko ustreznega glagola), ker se nedoločnik ni ohranil. Tudi obrobna novogrška narečja, ki to obliko deloma ohranjajo, mednje pa sodijo grška narečja v južni Italiji ter romejščina na področju današnje Turčije,³¹ slednjega ne uporabljajo v stavkih, odvisnih od glagolov te pomenske skupine (temveč zlasti ob glagolu moči ter v nekaterih drugih konstrukcijah). Prav tako ni mogoče uporabiti kriterija besedilne zvrsti. Res je sicer, da v obravnavanih primerih nimamo opraviti z jezikom poezije. Pravzaprav pa nimamo opraviti niti s prozo, ki naj bi bila zanesljivejši vir avtentičnih oblik od poezije, temveč z neliterarnim besedilom. To bi bila sicer lahko njegova prednost, saj gre za izvirno besedilo brez literarnih ambicij, ki bi zameglile dejansko jezikovno rabo, vendar pa njegov avtor morda sploh ni obvladal grščine. In slednjič ni videti, da bi se pri določanju avtentičnosti konstrukcije lahko oprli na pričevanja slovníčarjev.

Tako ostaja na voljo prvi kriterij, ki je obenem najpomembnejši, to je kriterij razširjenosti in sistematičnosti. Ta kriterij pokaže, da je obravnavana konstrukcija po vsej verjetnosti avtentična, saj je raba nedoločnika, odvisnega od glagola $\gamma\iota\nu\acute{\omega}\sigma\kappa\omega$, v poklasični dobi zelo razširjena. Nanjo naletimo na številnih egipčanskih besedilih in ne zgolj na črepinjah iz Vzhodne puščave (kjer

²⁹ Op. cit., 311.

³⁰ Op. cit.

³¹ Gl. razpravo Ioanne Sitaridou v pričujoči številki revije *Keria*.

naj bi bilo znanje grščine še posebej pomanjkljivo). Primer je naslednje, na papirusu ohranjeno pismo iz približno istega časa kot obravnavana dokumenta, v njem pa je od nadrednega glagola odvisen infinitiv perfekta ἐληλυθέναι («da sem prišel»):

[X]α[ρ]ήμων Ἡρωῦ! [τῶι] φιλτάτ(ωι) χαίρειν.
γείνωσκε με ἐληλυθέναι ἐπὶ τὸν στρ(ατηγὸν)

(SB 3.7264, ll. 1–2, 2. st. po Kr.)

Hajremon pozdravlja predragega Herona. Vedi, da sem prišel k strategu.

Še pomembneje pa je, da konstrukcija ni omejena na egipčanske neliterarne dokumente. Glagol γινώσκω se namreč z nedoločnikom povezuje tudi v tako rekoč vseh zgodnjekrščanskih besedilih, kjer je nedoločniška konstrukcija pogostejša od deležniške (slednja je, kot že rečeno, značilnost klasične grščine). Kot ugotavlja Ljungvik, gre za splošno značilnost kojne.³² Nedoločnik se je sicer že v klasični grščini uporabljal ob glagolu γινώσκω, a ne v pomenu, kakršen je izpričan v zgoraj citiranih besedilih. V klasični dobi so zveze tipa γινώσκω + nedoločnik pomenile »znati nekaj«, medtem ko se šele v poklasični dobi nedoločnik v zvezah tega tipa lahko nanaša na dejanska dejanja, omenjene zveze se torej lahko uporabljajo v pomenu »vedeti, da«. Ker se je v tej funkciji v klasični grščini praviloma uporabljal deležnik, to obenem pomeni, da je nedoločnik v poklasični dobi doživel določeno širitev. To se morda zdi nenavadno v luči splošnejše poklasične težnje po umikanju nedoločnika osebnim glagolskim oblikam, pojav pa bi bil lahko dodaten argument v prid domnevi, da so primeri, ko se glagol γινώσκω povezuje z nedoločnikom v skladijski in pomenski vlogi, ki jo je nekoč opravljal deležnik, preprosto napačni.³³ (Kar velja tudi za obravnavano besedilo, O. Claud. 1.141). Takšno bi morda bilo zdravorazumsko stališče, saj bi lahko pričakovali, da bo nedoločnik izginjal postopoma in enosmerno, ne da bi se širil v nove skladijske vloge. Vendar pa zgodovina grščine pokaže, da je tudi ta domneva napačna, saj se je v procesu izginjanja nedoločnik občasno pojavljal tudi novih, v starejših obdobjih neizpričanih skladijskih vlogah. Iz poklasične dobe najbolj znani primer je tako imenovani deliberativni nedoločnik ali nedoločnik v stavkih tipa Οὐκ οἶδα τί ποιῆσαι »Nisem vedel, kaj storiti«, ki ga omenja več virov.³⁴ V tem primeru je zasedel skladijsko vlogo, ki jo je nekoč opravljal konjunktiv, podobni primeri novih skladijskih vlog nedoločnika pa so izpričani tudi v kasnejši, bizantinski dobi.³⁵ Joseph tako zaključí, da kljub procesu postopnega

32 Ljungvik, *Studien zur Sprache*, 52, 55.

33 Starogrški nedoločnik je iz grščine izginil, izjema je zgolj nekaj obrobni narečij, ki nedoločnik delno ohranjajo. Proces je bil zaključen šele ob koncu bizantinske dobe.

34 E.g., Ljungvik, *Studien zur Sprache*, 40.

35 Mednje sodi denimo časovni nedoločnik, ki ustreza rabi nedoločnika v slovenskih stavkih tipa

izginjanja »razvoj nove skladenjske vloge nedoločnika ni tako nenavaden ali nenaraven pojav«. ³⁶ Vse to pa pomeni, da ni nobenega razloga za domnevo, da je nedoločnik παραγεγονέναι v O.Claud. 1.141 rabljen po pomoti in da avtor dokumenta ni poznal pravil grške skladnje.

Razmerje med nedoločnikom in osebnimi glagolskimi oblikami

Tako izgubi veljavo prvi argument, zakaj naj bi bila skladnja obravnavanih dokumentov posledica nepopolnega poznavanja grščine. Drugo vprašanje pa je, ali smemo domnevati, da je bilo v očeh maternih govorcev grščine rimskega obdobja sprejemljivo nadomestiti nedoločniški polstavek na način, kot je izpričan v jeziku obeh črepinj iz Vzhodne puščave. Slednji namreč kažeta, da se infinitiv perfekta παραγεγονέναι, rabljen v nedoločniškem polstavku (O. Claud. 1.141, l. 3), v stavku z osebno glagolsko obliko nadomesti z indikativom aorista (παραγνάμην, O.Claud. 1.142, l. 2–3). Nobenega razloga namreč ni za domnevo, da obstaja med stavkoma pomembnejša pomenska razlika in da je torej indikativ aorista v drugem primeru rabljen v drugačnem pomenu kot infinitiv perfekta v prvem. To pa je v neskladju s pravili klasične grščine, kjer bi pričakovali eno od naslednjega: infinitiv perfekta v nedoločniškem polstavku ter indikativ perfekta v stavku z osebno glagolsko obliko ali infinitiv aorista v nedoločniškem polstavku ter indikativ aorista v stavku z osebno glagolsko obliko. Težko je sicer določiti, kateri čas bi bil primernejši, aorist ali perfekt. To bi bil lahko aorist, če se domneva, da je pisec sporočila želel izraziti preposto preteklo dejanje. Lahko pa bi bil ustrežnejši perfekt, če se domneva, da je pisec želel poudariti, da je v kraj, ki ga v sporočilu omenja, res prišel in da se tam še vedno nahaja. Kot ugotavljata Porter in Pitts, se glagol γινώσκω na začetku zasebnih pisem uporablja za razkrivanje tematsko pomembnih informacij, in če se predpostavi, da se je perfekt lahko uporabljal prav v funkciji izražanja preteklih dejanj s posledicami za sedanost, ³⁷ bi bil v danem kontekstu lahko ustrežnejši od aorista. ³⁸

Gotovo pa je, da tako rekoč vse slovnice klasične grščine, vključno z naj-novejšim referenčnim delom, ³⁹ trdijo, da nedoločniškim oblikam v stavkih, odvisnih od glagolov govorenja in mišljenja, ustrezajo istovrstni časi v stavkih

To videt (mladenič se Urški približa) in se v grščini pojavi šele ob koncu bizantinske dobe; gl. Mihevc-Gabrovec, »L' infinitif temporel«.

36 Joseph, »Textual Authenticity«, 319. Prevod J. K.

37 Perfekt (tako angleški kot grški) se včasih definira tudi kot čas, ki izraža, da preteklo dejanje ostaja aktualno v sedanosti; prim. Comrie, *Aspect*, 52.

38 Gl. Porter in Pitts, »The disclosure formula in the epistolary papyri and in the New Testament«, 434.

39 Van Emde Boas et al., *The Cambridge Grammar of Classical Greek*, 594; Rijksbaron, *The Syntax and Semantics*, 97. Fykins in Katsikadeli, »The Rise of 'Subordination' Features«, opisani pojav imenujeta izomorfizem.

z osebnimi glagolskimi oblikami. Drugače povedano, infinitivu aorista, rabljenem v tej konstrukciji, ustreza v stavku z osebno glagolsko obliko indikativ aorista, infinitivu perfekta indikativ perfekta, infinitivu prezenta indikativ prezenta ter infinitivu futurja indikativ futurja. Ne pričakuje pa se, da bi infinitivu perfekta v stavku z osebno glagolsko obliko ustrezal indikativ aorista.

Odgovor na vprašanje, ali je bilo tovrstno nadomeščanje infinitiva perfekta z indikativom aorista sprejemljivo tudi z vidika maternih govorcev grščine v rimski dobi, ni preprost. Tudi v tem primeru pa si je vsaj posredno mogoče pomagati s podatki o pogostnosti in sistematičnosti jezikovnega pojava. Primerov, kot sta obravnavana, ko bi imeli na voljo tako rekoč identična odlomka, v katerih se izmenjujeta osebna in neosebna glagolska oblika, brez dvoma ni dovolj, da bi lahko prišli do zanesljivih zaključkov. Mogoče pa se je nasloniti na splošne podatke o rabi in pogostnosti perfekta in aorista v poklasični dobi.

Jezikoslovci so že dolgo tega opazili, da se v Novi Zavezi ne uporablja infinitiv aorista v vlogi, ki mu jo v nedoločniških polstavkih, odvisnih od glagolov govorjenja in mišljenja, pripisujejo slovnice klasične grščine.⁴⁰ V Novi Zavezi torej niso izpričani primeri, kakršen je spodnji primer iz Platonove *Države*, v katerem infinitiv aorista δρᾶσαι izraža dejanje, preddobno glede na čas, izražen v nadrednem stavku:

ἃ φησι δρᾶσαι αὐτὸν Ἡσιόδοϋ

(Platon, *Država* 277e8)

Kar pravi Heziod, da je (on) storil.

Po drugi strani pa je v novozaveznih stavkih, odvisnih od glagolov govorjenja in mišljenja, zelo pogost infinitiv perfekta.⁴¹ Enako je stanje v zasebnih pismih helenistične in še zlasti rimske dobe, kjer je prav tako opaziti težnjo po izogibanju infinitivu aorista in pogosto rabo infinitiva perfekta.⁴² Še več, neredko je povsem očitno, da infinitiv perfekta prevzame nekdanjo vlogo infinitiva aorista, to pa je vloga izražanja dovršnih preteklih dejanj, ki so se zgodila v točno določenem trenutku.⁴³ V takem primeru stoji ob infinitivu perfekta prislovno določilo časa, ki natančno določi čas preteklega dogodka, podobno kot v zgornjem angleškem primeru (*The security officer believes Bill to have been in Berlin before the war*) izrazi čas preteklega dogodka prislovno določilo »pred vojno«. Grški primer je naslednji stavek, kjer nedoločniški polstavek vsebuje infinitiv perfekta κατηντηκέναι (»da sem se znašel«) ter časovno določilo »tretjega v mesecu«:

40 Gl. Burton, »Syntax of Moods and Tenses«, 53; Fanning, »Verbal Aspect«, 401.

41 Fanning, loc. cit.

42 Kavčič, »Examining a hypothesis«, 10–18.

43 Enako vlogo sicer lahko prevzame tudi indikativ perfekta, a redkeje kot infinitiv; prim. Kavčič, »Examining a hypothesis«, 23–25.

γίνωσκ[έ] με τῆι τρίτηι μηνὸς κατηντη-
κέναι ε[ι]ς Ἀλεξάνδρειαν

(P. Brem. 48, ll. 3–4, 118 po Kr.)

Vedi, da sem se tretjega v mesecu znašel v Aleksandriji.

Enako težnjo je opaziti v literarnih besedilih poklasične dobe, še zlasti in tistih, ki so napisana v nižjih registrih.⁴⁴ Vse to kaže, da je v poklasični grščini infinitiv perfekta prevzel vlogo izražanja dovršnih preteklih dejanj, medtem ko se je infinitiv aorista v veliki meri opustil. Natančneje povedano, ohranil se je zgolj redko in zlasti v kontekstih, ko dogodka, izraženega v nedoločniškem polstavku, ni mogoče interpretirati drugače kot preddobnega. Zato se lahko uporablja infinitiv aorista, četudi sam po sebi ne izraža preddobnosti (ker nima avgmenta kot znamenja te časovne stopnje). Še zlasti v literarnih besedilih so pogosti stavki, v katerih je nadredni glagol govorenja v sedanjiku, medtem ko je osebek nedoločniškega polstavka kateri izmed mitoloških junakov ali druga znana osebnost iz piščeve preteklosti:

ὥσπερ ὁ Εὐριπίδης εἰπεῖν λέγεται πρὸς τοὺς τὸν Ἴξιονα λοιδοροῦντας

(Plut., *Mor.* 19e4)

Tako kot se govori, da je Evripid povedal tistim, ki so grajali Iksiona.

V tem primeru je infiniv aorist εἰπεῖν odvisen od prezenta λέγεται, ki se nanaša na čas, ko je Plutarh izrekel/zapisal ta stavek. In povsem jasno je, da infinitiv aorista izraža preteklo dejanje, ker se vsako dejanje tragiškega pesnika Evripida lahko interpretira samo kot preddobno glede na ta čas.⁴⁵ Stavki tega tipa v literarnih besedilih cesarske dobe predstavljajo kar 82% vseh stavkov, v katerih infinitiv aorista izraža preddobnost.⁴⁶

Široka razširjenost infinitiva perfekta v nedoločniških polstavkih, odvisnih od glagolov govorenja in mišljenja, obenem pomeni, da konstrukcija γίνωσκε παραγεγονέναι, izpričana v dokumentu O.Claud. 1.141, ne more biti povezana z vplivom latinščine. Še posebej pomembna se zdi primerjava med tem besedilom in jezikom Nove Zaveze, na katerega je po splošnem

44 Ta besedila seveda jasneje odražajo razvoj v govorenem jeziku kot literarna besedila, napisana v višjih registrih, ki se v bistveno večji meri zgledujejo po klasični grščini. Prim. Kavčič, »The past-oriented aorist infinitive«.

45 Razlaga se morda zdi trivialna, a na podoben pojav naletimo v stari indijsčini, kjer se posebna glagolska oblika (injunktiv) uporablja v stavkih, nanašajočih se na dejanja znanih junakov (Kavčič, »The past-oriented aorist infinitive«). Zanimivo je, da se tudi zgoraj citirani stavek iz Platonove *Države* (ἢ φησι δρᾶσαι αὐτὸν Ἡσίοδος) nanaša na znamenito mitološko osebnost (Urana) in da ustreza opisanemu poklasičnemu tipu stavka z infinitivom aorista v vlogi izražanja preddobnosti. A ta raba infinitiva aorista v klasični dobi je premalo raziskana, da bi bilo mogoče na tej podlagi potegniti zanesljive zaključke.

46 Gl. Kavčič, »The past-oriented aorist infinitive«. Obravnavana besedila vsebujejo več kot tri tisoč nedoločniških polstavkov, odvisnih od glagolov govorenja in mišljenja, v 654 primerih pa je v polstavku rabljen infinitiv aorista.

prepričanju imela latinščina izjemno malo vpliva.⁴⁷ Ker se tudi v Novi Zavezi infinitiv perfekta zelo pogosto uporablja v nedoločniških polstavkih, odvisnih od glagolov govorjenja in mišljenja, ni verjetno, da bi latinščina kakor koli vplivala na rabo perfekta v tej konstrukciji.

Upravičena je torej domneva, da avtor besedila O.Claud. 1.141 za izražanje preddobnosti v nedoločniškem polstavku ni imel na voljo drugega nedoločnika kot infinitiva perfekta, še zlasti če je skladenjska pravila grščine svojega časa obvladal razmeroma dobro. V drugem izmed obravnavanih besedil (O.Claud. 1.142) bi kljub temu lahko na mestu nedoločniškega polstavka pričakovali bodisi indikativ aorista bodisi indikativ perfekta. Prvič zato, ker se v poklasični grščini za izražanje dovršnih preteklih dejanj občasno namesto indikativa aorista uporablja indikativ perfekta, pri čemer se slednji v splošnem po pomenu približuje aoristu, a ga le redko tudi nadomesti.⁴⁸ To velja celo za tipološko posebnost grščine, saj Haspelmath zapiše naslednje:

Like perfects in many other languages /.../, the Greek perfect ends up as a perfective past. /.../ However, unlike the perfect in other European languages, the Greek Perfect did not eventually replace the old perfective past (i.e. the (Past) Aorist) in Greek.

(Haspelmath, »From resultative to perfect«, 219.)

Tako kot perfekt v številnih drugih jezikih tudi grški perfekt slednjč dobi pomen dovršnega preteklega časa. ... A v nasprotju s perfektom v drugih evropskih jezikih grški perfekt v končni fazi ni nadomestil starega grškega dovršnega preteklika (t.j. (preteklega) aorista).

Obenem velja, da perfekt glagola (παρα)γί(γ)νομαι ni nikoli nadomestil istopomenskega aorista, saj tudi novogrški aorist glagola γίνομαι nadaljuje nekdanjo aoristovo in ne perfektove osnove (in ima obliko έγινα). Tako podatki o razširjenosti in sistematičnosti rabe časov v obravnavanem obdobju pokažejo, da je avtor besedila O. Claud. 1.142 v stavku z osebno glagolsko obliko uporabil slovnični čas, ki se je v njegovem obdobju praviloma uporabljal za izražanje dovršnih preteklih dejanj.

Iz zasebnih pisem rimske dobe je hkrati razvidno, da se v stavkih, odvisnih od glagola γινώσκω, v uvodnih vrsticah (ali v tistih delih pisem, ki po Porterju in Pittsu vsebujejo tematsko pomembne informacije) ponavadi uporablja indikativ aorista in ne indikativ perfekta, če seveda pisec uporabi

47 Npr. Janse, »The Greek of the New Testament«, 646.

48 Prim. zgoraj, razdelek »O.Claud. 1.141 in 142: jezik in kontekst.« Najbolj znani primer perfekta, ki je nadomestil stari aorist, je novogrški pretekli čas βρήκα *našel sem* (<εβρήκα). Po navedbah najnovejše slovnice bizantinske grščine je to tudi edini primer v zgodovini grščine, ko se stari perfekt uveljavi v vlogi aorista (nam. έβρον); Holton idr., *The Cambridge Grammar of Medieval and Early Modern Greek*, 1342–1343.

osebno in ne neosebne glagolske oblike.⁴⁹ Kot primer lahko navedemo naslednje pismo iz rimske dobe, kjer je v navedenem delu pisma rabljen indikativ aorista (ἐγενόμην).

Χαίρε Οὐαλεριανὲ
 παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ.
 Π[ν]ώσκειν σε θέλω
 ὅτ[ι] τῆ α ἐγενόμην
 ἰς Ἀλεξάνδριαν

(BGU 2.435, ll. 1–5, 2./3. st. po Kr.)

Valerijan, prejmi pozdrave od brata. Rad bi, da veš, da sem prvega prispel v Aleksandrijo.

Avtor besedila O.Claud. 1.142 je torej uporabil osebno glagolsko obliko, ki je bila v kontekstu uvodnih vrstic zasebnega pisma najbolj običajna, kadar se je izražal pretekli dogodek, to pa je bil indikativ aorista. In čeprav zaradi pomenskega razvoja perfekta razlike med indikativom perfekta in indikativom aorista niso bile nujno povsem transparentne, se je odločil za slovnični čas, o katerem smemo domnevati, da je bil v očeh večine govorcev grščine najsprejemljivejši.

ZAKLJUČEK

Na dokumenta, kakršna sta v tem članku obravnavani črepinji iz Vzhodne puščave, pri delu s starimi jeziki naletimo razmeroma redko. Vsebudeta namreč skorajda identična stavka, od katerih je eden nedoločniški, drugi pa očitno istopomenski stavek z osebno glagolsko obliko. A besedili izhajata z jezikovno mešanega področja, kjer so grščino mnogi govorili kot tuj jezik, zato se zastavlja vprašanje, ali ju je mogoče uporabiti kot odraz skladnje grškega jezika v poklasični dobi. Upoštevajoč kriterije za določanje avtentičnosti jezikovnih pojavov v korpusnih jezikih pa se kljub vsemu izkaže, da je temu tako. O tem priča zlasti načelo sistematičnosti in razširjenosti, saj se izkaže, da sta avtorja besedil uporabila glagolske oblike na način, ki se resda v določenem smislu razlikuje od njihove rabe v klasični dobi, a prevladuje v poklasičnih, zlasti neliterarnih besedilih. Obravnavana stavka tako odražata razvoj, po katerem se je zaradi pomenske spremembe perfekta, ki je v mlajših obdobjih začel izražati dovršno preteklo dejanje s posledicami za sedanost, infinitiv perfekta začel uporabljati v vlogi izražanja preddobnosti v nedoločniških polstavkih,

49 Analiza zasebnih pisem iz helenistične in rimske dobe (skupaj okrog 250 pisem) pokaže, da se indikativ aorista v omenjenem delu pisma uporabi v 54%, indikativ perfekta pa v 18% (v ostalih pismih se uporabljajo prezent, futur ali imperfekt).

odvisnih od glagolov govorjenja in mišljenja. Pri tem se zdi, da se je infinitiv aorista postopoma umikal, to pa je mogoče razložiti kot posledico pomenske razlike med infinitivom perfekta in infinitivom aorista: ker slednji za razliko od indikativa aorista ni imel avgmenta, ni izražal preddobnosti, medtem ko se pri perfektu v obravnavanem obdobju izpostavi prav ta pomenski vidik. Z diahronega vidika to pomeni, da se je v nedoločniških polstavkih, odvisnih od glagolov govorjenja in mišljenja, aorist umikal perfektu. Razvoj je bil torej, kot je videti, nasproten razvoju v stavkih z osebnimi glagolskimi oblikami, kjer perfekt ne prevlada nad aoristom. Posledično v poklasičnem obdobju (in preden se nedoločnik iz grščine dokončno umakne) indikativu aorista v nedoločniškem polstavku, odvisnem od glagola govorjenja ali mišljenja, praviloma ustreza infinitiv perfekta in ne infinitiv aorista (kot je očitno veljalo v starejših obdobjih), podobno kot se v angleščini dovršni preteklik (*simple past*) v podobnih okoliščinah nadomesti z infinitivom perfekta. Ta težnja pojasni, zakaj se v obravnavanih zapisih iz Vzhodne puščave v nedoločniškem polstavku uporabi infinitiv perfekta glagola παραγίνομαι, medtem ko se v istopomenskem stavku z osebno glagolsko obliko uporabi indikativ aorista istega glagola in ne indikativ perfekta, kar bi bilo pričakovati na podlagi skladenjskih pravil klasične grščine.

Obenem se izkaže, da ne velja v celoti Haspelmathova posplošitev, po kateri je grščina izjemna kot edini izmed evropskih jezikov, v katerem perfekt ni nadomestil starega dovršnega preteklega časa (ali aorista). To se očitno ni zgodilo v nedoločniških polstavkih, odvisnih od glagolov govorjenja ali mišljenja, kjer je perfekt začel prevladovati nad aoristom. A o tem razvoju v moderni dobi ni ostalo nobenih sledov: stari, iz klasične dobe znani perfekt je do bizantinske grščine tako rekoč v celoti izginil, večina grških narečij pa je slednjič izgubila tudi nedoločnik. Posledično niti v obrobni grških narečjih, ki nedoločnik deloma ohranjajo, ni zaslediti ostankov pojavov, obravnavanih v tem prispevku.

BIBLIOGRAFIJA

- Babič, Matjaž. *Grška slovnica*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2015.
- Bentein, Klaas. »The decline of infinitival complementation in Ancient Greek. A case of diachronic ambiguity resolution?« *Glotta: Zeitschrift für griechische und lateinische Sprache* 94 (2018): 82–108.
- Bentein, Klaas. »The distinctiveness of syntax.« V: Klaas Bentein in Mark Janse, ur., *Varieties of Post-classical and Byzantine Greek*, 381–414. Berlin in Boston: DeGruyter, 2021.
- Bentein, Klaas. »Perfect.« V: Georgios K. Giannakis, ur., *Encyclopedia of Ancient Greek Language and Linguistics*, <https://brill.com/display/db/eglo?language=en> (zadnji dostop 1. 12. 2023).

- Büllo-Jacobsen, Adam. »The Private Letters (137–171).« V: Jean Bingen et al., ur., *Mons Claudianus, Ostraca Graeca et Latina I (O. Claud. 1 à 190)*, 123–157. Kairo: Institut français d'archéologie orientale du Caire, 1992.
- Burton, Ernest de Witt. *Syntax of Moods and Tenses in New Testament Greek*. Edinburgh: The University of Chicago Press, 1898.
- Comrie, Bernard. *Aspect*. Cambridge: Cambridge University Press, 1981.
- Dahlgren, Sonja. »Egyptian Greek: A Contact Variety.« V: Michele Bianconi et al., ur., *Ancient Indo-European Languages between Linguistics and Philology*, 115–152. Leiden in Boston: Brill, 2022.
- Evans, Trevor. »Standard Koine in the 3rd century BC papyri.« V: Traianos Gagos, ur., *Proceedings of the 25th International Congress of Papyrology*, 197–205. Ann Arbor, Michigan: University of Michigan, 2010.
- Fanning, Buist M. *Verbal Aspect in New Testament Greek*. Oxford: Clarendon Press, 1990.
- Fendel, Victoria. »Natural Language Use and Bilingual Interference: Verbal Complementation Patterns in Post-Classical Greek.« V: Michele Bianconi et al., ur., *Ancient Indo-European Languages between Linguistics and Philology*, 166–195. Leiden in Boston: Brill, 2022.
- Fykias, Ioannis in Christina Katsikadeli. »The Rise of 'Subordination' Features in the History of Greek and Their Decline: The 'Indirect Speech Traits Cycle'.« *Journal of Historical Linguistics* 3, št. 1 (2013): 28–48.
- Haspelmath, Martin. »From resultative to perfect in Ancient Greek.« *Funcion* 1–2 (1992): 187–224.
- Holton, David, Geoffrey Horrocks, Marjolijne Janssen, Tina Lendari, Io Manolessou in Notis Toufexis. *The Cambridge Grammar of Medieval and Early Modern Greek. Volume 3: Verb Morphology*. Cambridge: Cambridge University Press, 2019.
- Horrocks, Geoffrey. »Byzantine literature in 'classicized' genres: Some grammatical realities (V–XIV CE).« V: Klaas Bentein in Mark Janse, ur., *Varieties of Post-classical and Byzantine Greek*, 163–178. Berlin in Boston: DeGruyter, 2021.
- Janse, Mark. »The Greek of the New Testament.« V: Anastasios F. Christidis, ur., *A History of Ancient Greek: From the Beginnings to Late Antiquity*, 646–653. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
- Joseph, Brian D. »Textual Authenticity: Evidence from Medieval Greek.« V: Susan C. Heering, Pieter van Reenen in Rene Schøsler, ur., *Textual Parameters in Older Languages*, 309–329. Amsterdam: John Benjamins, 2000.
- Kavčič, Jerneja. »Examining a hypothesis about the past-oriented aorist infinitive in Post-Classical Greek.« *Transactions of the Philological Society* 118, št. 1 (2020): 1–28.
- Kavčič, Jerneja. »The past-oriented aorist infinitive in Post-Classical literary texts: A parallel with the use of the aorist injunctive in Vedic Sanskrit?« *Glotta: Zeitschrift für griechische und lateinische Sprache* 96 (2020): 82–118.
- Leiwo, Martti. »Multilingual military forts in Roman Egypt.« *Lingue antiche e moderne* 7 (2018): 165–190.
- Leiwo, Martti. »L2 Greek in Roman Egypt: Intense language contact in Roman military forts.« *Journal of Historical Sociolinguistics* 6, št. 2 (2020): 1–31.
- Ljungvik, Herman. *Studien zur Sprache der Apokryphen Apostelgeschichten*. Uppsala: A.-B. Lundequistska Bokhandeln, 1926.
- Mihevč-Gabrovec, Erika. »L'infinifitif temporel en grec du moyen âge et en slovène.« *Linguistica* 13 (1973): 219–228.

- Porter, Stanley E. in Andrew W. Pitts. »The Disclosure Formula in the Epistolary Papyri and in the New Testament: Development, Form, Function, and Syntax.« V: Stanley E. Porter in Andrew Pitts, ur., *The Language of the New Testament: Context, History and Development*, 421–438. Leiden: Brill, 2013.
- Rijksbaron, Albert. *The Syntax and Semantics of the Verb in Classical Greek: An Introduction*. Chicago: University of Chicago Press, 2006.
- Stolk, Joanne Vera. »Orthographic variation and register in Greek documentary papyri.« V: Klaas Bentein in Mark Janse, ur., *Varieties of Post-classical and Byzantine Greek*, 299–326. Berlin in Boston: DeGruyter, 2021.
- Torallas Tovar, Sofia. »Greek in Egypt.« V: Egbert J. Bakker, ur., *A Companion to the Ancient Greek Language*, 253–266. Chicester: Wiley-Blackwell, 2010.
- Valijev, Sergej. »Pet krščanskih zasebnih pism iz Egipta.« *Keria, Studia Latina et Graeca* 24, št. 2 (2022): 153–168.
- Van Emde Boas, Evert, Albert Rijksbaron, Luuk Huitink in Mathieu P. de Bakker. *The Cambridge Grammar of Classical Greek*. Cambridge: Cambridge University Press, 2019.

Jerneja Kavčič

Univerza v Ljubljani

jerneja.kavcic@ff.uni-lj.si

IZVLEČEK

V prispevku obravnavam dva skoraj identična odlomka iz besedil, ohranjenih na črepinjah iz Vzhodne puščave (O.Claud. 1.141, ll. 1–4 in O.Claud. 1.142, ll. 1–3). Čeprav se zdi, da odlomka kažeta, kako so govorniki grščine v prvih stoletjih po Kr. razumeli razmerje med nedoločniškimi polstavki in stavki z osebnimi glagolskimi oblikami, se njuna interpretacija izkaže za posebej zahtevno v luči domneve, da je večina avtorjev besedil iz Vzhodne puščave grščino govorila kot tuj jezik (Leiwo, »L2 Greek in Roman Egypt«). Na podlagi koncepta avtentičnosti (Joseph, »Textual Authenticity: Evidence from Medieval Greek«) zavzamem stališče, da odlomka odražata širše procese v kojne, zaradi katerih je infinitiv perfekta v nedoločniških polstavkih, odvisnih od glagolov govorjenja in mišljenja, prevzel vlogo izražanja preddobnosti.

Ključne besede: poklasična grščina, črepinje, Vzhodna puščava, avtentičnost, jezikovni stik

ABSTRACT

Authenticity and Language Contact in two Ostrakon Documents from the Eastern Desert (O.Claud. 1.141 and 142)

I discuss two near-identical passages preserved on ostraca from the Eastern Desert (O.Claud. 1.141, ll. 1–4 and O.Claud. 1.142, ll. 1–3). Although they seem to provide an insight into how speakers of Greek in the first centuries AD perceived the relationship between finite and non-finite clauses, their interpretation turns out to be an intricate task. This is because the authors of most texts from the area were L2 speakers of Greek (Leiwo, ‘L2 Greek in Roman Egypt’). Based on the concept of authenticity (Joseph, ‘Textual Authenticity: Evidence from Medieval Greek’), I nonetheless argue that the passages in question reflect the wider processes that took place in Koine, resulting in the use of the perfect infinitive to convey anteriority in the infinitive clauses dependent on verbs of saying and thinking.

Keywords: Post-classical Greek, ostraca, Eastern Desert, authenticity, language contact